

BANKLARDA FINTECHS IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH

Norxo 'jayeva Iroda Ikromjonovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

irodaxonnorxojayeva@gmail.com

Anotatsiya: Bank tizimi iqtisodiyotning bir qismi bo'lib, banklarda moliyaviy texnologiyalarni rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotiga sezilararli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada bank sohasida Fintech imkoniyatlaridan keng foydalanish va targ'ib qilish to'g'risida fikr va mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston Respublikasi, Fintech, Prezident, transformatsiya, landshaft, innovatsiya, P2P, kompaniya, institut, bulutli hisoblash, blokcheyn, an'anaviy banklar va sun'iy intellekt.

Kirish: Fintech kompaniyalari yuqori aniqlik bilan ishlaydigan soha hisoblanadi. Ularning takliflari mijozlarga qaratilgan va tushunish oson. Shuningdek, ular zamonaviy iste'molchi uchun juda qulay. Ushbu texnologik va raqamli innovatsiyalar moliyaviy institutlarning qiymat yaratish va mahsulot va xizmatlarni taqdim etish usullarini o'zgartirish orqali yangi imkoniyatlarini taqdim etishi mumkin. Banklardagi Fintech innovatsiyalari ko'pchilikning banklardagi texnologik taraqqiyot sifatida onlayn-banking haqida o'ylaganidan ancha yuqori bo'lishi kutilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining "[Avtomatlashtirilgan bank tizimida axborotni muhofaza qilish to'g'risida](#)"gi va "[O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida](#)"gi qonunlari hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 8-avgustdagi PF-5505-son "Norma ijodkorligi faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi farmoniga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvi qaror qiladi. Unda asosan O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari avtomatlashtirilgan bank tizimlarida axborotni muhofaza qilish to'g'risida so'z yuritilgan.

Banklar avtomatlashtirilgan bank tizimiga kirish va ushbu tizimdan foydalanuvchilarning ishlash tartibini ishlab chiqishi kerak. Bunda yangi foydalanuvchilarning avtomatlashtirilgan bank tizimiga kirish va ushbu tizimga kirish huquqi bekor bo'lgan foydalanuvchilarni undan chiqarish qoidalari inobatga olingan. Bank avtomatlashtirilgan bank tizimiga ruxsatsiz kirishning oldini olish choralarini ko'radi. Bank avtomatlashtirilgan bank tizimidan ruxsatsiz foydalanishning oldini olish maqsadida choralar ko'rib chiqishi haqida. Foydalanuvchilarni identifikatsiya va autentifikatsiya qilishi hamda ushbu jarayonni boshqarishi mumkin bo'ladi biroq foydalanuvchining avtomatlashtirilgan bank tizimi sozlanishlarini o'zgartirish

imkoniyatini cheklaydi. Axborot tizimlarida to'lovlarga oid ma'lumotlarni kiritish, o'zgartirish, tasdiqlash, o'chirish huquqiga ega bo'lgan foydalanuvchilarning autentifikatsiya qilinishi apparat-dasturiy qurilmalarni qo'llash orqali amalga oshiriladi. Ushbu apparat-dasturiy qurilmalar shaxsiy qo'llanishga berilgan bo'lishi kerak. Bunda har bir foydalanuvchi tizimga kirish uchun uning o'ziga ajratilgan apparat-dasturiy qurilmadan foydalanishi lozim. Masofadan bank xizmatlarini ko'rsatishning barcha jarayonlarida axborot xavfsizligini ta'minlash choralari bankning ichki hujjatlarida belgilanadi.[1]

Asosiy qism: So'nggi bir necha yil ichida bank sektorida FinTech yuqori tezlikda oshdi. FinTech katta ma'lumotlar tahlili, sun'iy intellekt, mashinani o'rganish, bulutli hisoblash, blokcheyn, tumanli hisoblash va kraudfanding banklarni samarali ishlash imkonini beradi shuningdek mijozlarga qulay sharoitlar yaratadi. Ushbu texnologik va raqamli innovatsiyalar moliyaviy institutlarning mahsulot va xizmatlarni taqdim etish usullarini o'zgartirish orqali yangi biznes imkoniyatlarini taqdim etishi mumkin. Banklardagi Fintech innovatsiyalari ko'pchilik onlayn-banking banklardan oldinlab ketmoqda. Shu bilan birga, FinTechning bank sohasida paydo bo'lishi banklar uchun barqarorlikni saqlab qolish va o'sib borayotgan raqobatga bardosh berish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi. Handro (2018) ta'kidlashicha, adop-Fintech mijozlarga yaxshiroq xizmat ko'rsatish uchun FinTech va tartibga soluvchilar bilan yanada hamkorlik qilish orqali moslashishi kerak bo'lgan an'anaviy moliya institutlari uchun uyg'onish qo'ng'irog'i sifatida qaralishi kerak. Banking muassasalari o'z mijozlariga samarali xizmat ko'rsatish uchun jahon darajasidagi avtomatlashtirilgan raqamli bank texnologiyalarini taqdim etish kerak. [2]

An'anaviy banklar ko'pincha o'zlarining eskirgan mobil ilovalari bilan kurashadilar va foydalanish qulayligi orqada qolmoqda. Oddiy an'anaviy banklar FinTechs tomonidan taqdim etilgan intuitiv ilovalar bilan raqobatlasha olisholmaydi. Mijozlar o'zlarining bank dasturlari barcha ehtiyojlarini qondirishini kutishadi. Ularga qulay, universal va tez xizmat ko'rsatish kerak. Buni bartaraf etish uchun banklar mobil FinTech dasturiy ta'minot ishlab chiqaruvchi kompaniyalar bilan hamkorlik qilmoqda. An'anaviy banklar FinTech taqdim etayotgan ilovalardan foydalanishi zarur. Ilovalarni uyda ishlab chiqish qimmatga tushishi mumkin biroq hamkorlik samarali byudjetlashtirishni ta'minlaydi va rivojlanish jarayonini tezlashtiradi. An'anaviy banklar ushbu afzalliklardan foydalangan holda FinTechs va raqobatchi banklarga mos kelishi mumkin. Natijada mobil banking sektori o'z evolyutsiyasini tezlashtiradi. Mijozlarning katta miqdordagi ma'lumotlariga qaramay, banklar ko'pincha shaxsiy takliflarni taqdim etishda qiynaladi. Banklar katta va ko'po'lchamli malumotlar bilan ishlashi lozim.

Zamonaviy dunyoda mijozlarga shaxs sifatida munosabatda bo'lishni kutishadi shuningdek, ishtirok etishni davom ettirish uchun ular shaxsiy takliflarni talab qiladi.

Ular o'z talab va ehtiyojlarini qondirmaydigan bankka sodiq qolishmaydi. Agar banklar o'z mijozlarini saqlab qolishni xohlasalar, buni inobatga olishlari kerak. Asosan ushbu talabni qondirish uchun banklar sun'iy intellektga asoslangan ma'lumotlar tahlili va mashinani o'rganishdan foydalanishlari kerak. Ular bilan banklar real vaqt rejimida maxsus takliflarni taqdim etishlari mumkin bo'ladi. Biroq, ular avvalo sun'iy intellektga asoslangan ilg'or FinTech dasturiy ta'minotini ishlab chiqishlari lozim. Bu bizni bugungi sanoat landshaftida banklar duch keladigan navbatdagi qiyinchiliklarga muammosiz o'tkazadi.

Sun'iy intellekt moliya sanoatini qayta belgilaydi. Algoritmalar totakomillashib borayotganligi sababli uni qabul qilish tobora tezlashib bormoqda. Biroq, bu inqilob asosan FinTech startaplari tomonidan boshqariladi. Aksariyat yirik o'yinchilar ortda qolmoqda agar chakana banklar raqobatbardosh qolishni istasa, bu o'zgarishi kerak. Ko'pgina banklar sun'iy intellektni o'z operatsiyalariga integratsiya qilish bo'yicha yondashuvni ishlab chiqishda sekinlashdi. Bank xodimlari ko'pincha sun'iy intellekt o'z rollarini ortiqcha qilishidan qo'rqishadi. Oddatda banklarda sun'iy intellektning to'liq salohiyatidan foydalanish uchun zarur bo'lgan ichki tajriba va kadrlar yetishmaydi. Ushbu to'siqlarni yengib o'tish uchun banklar sun'iy intellektni qabul qilish bo'yicha rejalarni ishlab chiqishlari kerak. Ular o'z xodimlariga sun'iy intellekt va undan foydalanish holatlari haqida ma'lumot berishlari kerak. Bularning barchasini samarali bajarish uchun banklar mutaxassislar bilan hamkorlik qilishlari muhim. Bu yerda raqobatbardoshlikni saqlab qolish xavf ostida, shuning uchun bilim va tajriba manbalari bo'lishi shart. Haqiqat shundaki, moliyaviy innovatsiyalar endi tanlov emas bu zaruratdir. Aloqani saqlab qolishni istagan banklar buni qabul qilishlari kerak.

Innovatsion bo'lish uchun banklar o'z mijozlarini tinglashni o'rganishlari va ular o'z ehtiyojlariga tezda qanday javob berishni o'rganishlari kerak. Biroq, mijozlar bir-biridan juda farq qilishadi. Ularning yoshi asosiy omil hisoblanadi. Yosh va keksa avlodlarning o'rtasida sezilarli farq mavjud. Shu sababli ikkalasini ham qoniqtiradigan tarzda innovatsiyalar kiritishga qodir banklar oldinga intilishlari shart va zarurdir. Yana turli avlodlar uchun mo'ljallangan alohida bank filiallari bu erda eng maqbul echimdir.

Chakana banklarning moliyaviy yuki o'sib bormoqda. Xarajatlar bank faoliyatining deyarli barcha xizmat turida ortib bormoqda va natijada, mijozlarni sotib olish va ushlab turish xarajatlari keskin oshadi. Agar biz tobora kuchayib borayotgan raqobat sharoitida bu katta muammo. Chakana banklar iloji boricha xarajatlarni kamaytirishga intilishlari hayratlanarli emas. [3]

Bugungi kunda odamlar fintechlarni onlayn banklar deb o'ylashlari mumkin, ammo ular bundan ham ko'proq. Ular naqd pulni boshqarish hisoblari, P2P to'lov xizmatlari va biznes, jismoniy shaxslar uchun bank va pul boshqaruvini osonlashtiradigan boshqa texnologiyalarni taklif qilishlari mumkin. Ammo bank ehtiyojlaringiz uchun eng yaxshi fintech kompaniyalari ko'p ammo ularning orasida

eng mashxurlari: Chime, Cash App, Stripe, Square, SoFi, Aspiration, PayPal, Wealthfront, Varo Bank va JPMorgan Chase.[4]

O'zbekiston Respublikasida FinTech Assotsiatsiyasi moliyaviy texnologiyalar sohasida faoliyat yurituvchi yetakchi mutaxassislar tashabbusi bilan 2022-yil boshida tashkil etilgan nodavlat notijorat tashkilotidir. Bu tartibga soluvchi va biznes vakillari o'rtasidagi konstruktiv muloqot uchun noyob platforma hisoblanadi. Bu platformada xalqaro tajribani inobatga olgan holda innovatsion texnologiyalarning ekspert bahosi shakllantirilib, moliyaviy texnologiyalar konsepsiyasi va ularni amalga oshirishga yondashuvlar ishlab chiqiladi. Assotsiatsiya fintech kompaniyalarining ovozi bo'lishga intiladi, ta'lim, axborot almashinuvi va kompaniyalar, tartibga soluvchilar, hukumat va keng jamoatchilik o'rtasida tarmoq uchun manba va forum bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston hududidagi an'anaviy banklar ushbu kompaniya yoki chet-eldagi ishonchli kompaniyalar bilan hamkorlik qilish asosida o'z raqobatbardoshligini saqlab turishlari mumkin.[5]

Xulosa: Umuman olganda, FinTech texnologiyani bank faoliyatiga integratsiya qilish uchun keng imkoniyatlarni taklif qilishi mumkinligini bilamiz. Bu banklarga o'z faoliyat ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilash, raqobatbardoshligini saqlab qolish, barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlash, yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish, mijozlar ehtiyojini qondirish imkonini beradi. Mijozlar o'zlarining bank dasturlari barcha ehtiyojlarini qondirishini kutishadi. Ularga qulay, universal va tez xizmat kerak. Agar banklar o'z mijozlarini saqlab qolishni xohlasalar, buni inobatga olishlari kerak. An'anaviy banklar FinTech taqdim etayotgan ilovalardan foydalanishi zarur. Banklar FinTech kompaniyalari bn hamkorlik qilishi kerak bu samarali byudjetlashtirishni ta'minlaydi va rivojlanish jarayonini tezlashtiradi. Asosan ushbu talabni qondirish uchun banklar sun'iy intellektga asoslangan ma'lumotlar tahlilini o'rganishdan boshlashlari kerak. Ular o'z xodimlariga sun'iy intellekt va undan foydalanish holatlari haqida ma'lumot berishlari kerak. Bularning barchasini samarali bajarish uchun banklar mutaxassislar bilan hamkorlik qilishlari muhim deb hisoblayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.03.2020-y., 10/20/3224/0312-son; 26.01.2021-y., 10/21/3285/0073-son, Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 17.06.2021-y., 10/21/3224-1/0567-son; *Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi*, 28.07.2021-y., 10/21/3313/0724-son; 01.02.2023-y., 10/23/3224-2/0064-son)
2. "Innovative strategies for implementing FinTech in banking" Yousif Abdulatif, Anjum Razzaque, Adel M. Sarea.
3. [Top 5 challenges in banking with FinTech solutions \(https://medium.com\)](https://medium.com)
4. [10 Most Popular Fintech Companies for Banking | GOBankingRates](https://www.gobankingrates.com)
5. [Fintech Association of Uzbekistan \(fintech-association.com\)](https://www.fintech-association.com)